

helyzetemet. Nem érti, hányan, hány felől támadnak. Csak egy gyors háborúval tudok magamnak némi nyugalmat biztosítani.

VILMOS ■ Ismerem a helyzetet. Most van június vége. A hadüzenetek kézbesítése elvesz két-három hetet, de július közepén már csatázhatunk, augusztus még elmegy a hadakozással, aztán szeptemberben jöhet a békekötés.

MIKLÓS ■ Én is így számolom.

VILMOS ■ Hogy van Felséged kuzinja, György király? Mit hallani a szándékai felől?

MIKLÓS ■ György király egyetért Felséged nyilatkozatával, miszerint Németországban növekszik az angolellenesség. Ő a maga részéről a britek németellenességét szorgalmazza és tüzeli. Mellettünk fog belépni a háborúba, Felséged ellen.

VILMOS ■ Számolunk vele. Sok vizet nem zavar, Anglia messze van. Azt tervezem, hogy a franciák ellen mérges gázt fogok bevetni. Állítólag százazreket lehet megölni vele fél óra alatt, majd meglátjuk, nekem azért vannak kétségeim. Cári felséged csapatait a gáztól megkímélem. Kérem, adja át forró üdvözlőmet György királynak. Kíváncsian várom, az ő flottájával szemben mire képesek az én tengeralttjáróim.

MIKLÓS ■ György király a tengeralttjárókat nem tartja sokra. Ő úgy számol, hogy a háborúnak október elejére lesz vége.

VILMOS ■ A flottáját jóval hamarabb szétverjük, a tábornokaim szerint.

MIKLÓS ■ Hallom, Felségednél újfajta harci szekerek is csatasorba állnak.

VILMOS ■ Igen, az úgynevezett tankok. Áthajtanak mindenben. De a harci repülőgépektől még többet várok. Felülről fognak gránátokat hajtani a frontvonalakra.

MIKLÓS ■ Én az emberekben bízom. Az orosz nép bátorsága és létszáma kimeríthetetlen.

VILMOS ■ A német katona elszántsága közmondásos. Gatyába fogjuk rázni a franciákat. – Nos, cári felség, remélem, szeptemberben fogadhatom Berlinben a brit uralkodóval együtt.

MIKLÓS ■ Én is remélem, a meghívást köszönettel elfogadom, és továbbítom V. György királynak, aki bizonyára szintén örömmel fogadja.

VILMOS Adja át hódolatomat a felséges cárnénak. Viktória királyné mindig hangoztatta, hogy Alix a legkedvesebb unokája. Mi pedig, a többi unoka, irigykedtünk rá, aztán Önre, aki elvette.

MIKLÓS ■ Átadom. – Feleségemet az Oroszokban növekvő

németellenesség idegesíti, hiába győzködöm, hogy most szükség van rá, és hogy ez csak átmeneti állapot, a háború után egy csapásra véget ér. (nevet) Tíz centis vízbe fejest ugrani, és életben maradni! C'est ridicule!

VILMOS ■ (nevet) Lejárt szavatoságú cián! C'est magnifique! – Minden jót, drága Niki, jó egészséget neked és népednek!

MIKLÓS ■ Vili, sok szerencsét neked és a csapataidnak!

(Kattanás)

ADJUTÁNS ■ Felség, a másik vonalon von Mackensen tábornok keresi.

VILMOS ■ Mindjárt. Ön haladéktalanul fogjon hozzá a vadászat megszervezéséhez. Szeptember eleje, legkésőbb a közepe. Jön az orosz cár, a brit uralkodó, Ferenc József császár, és egye fene, jöjjön a franciák közül is valaki, aki életben marad; lehet, hogy az összeomlás után visszaállítják a királyságot; jöjjön a francia király. (nevet) Meg a teljes pereputtyok, a protokoll majd írja össze. Kivételes mennyiségű zsákmányt akarok. Legalább nyolcvan szarvast és százhusz vadkant!

ADJUTÁNS ■ Igenis, felséges úr!

VILMOS ■ És medvét! Hadd örüljön a cár! Legalább húsz jegesmedvét!

ADJUTÁNS ■ Az oroszoknál nincsen jegesmedve...

VILMOS ■ Éppen azért! Szerezzenek Alaszkából!

ADJUTÁNS ■ Alaszkát az oroszok eladták Amerikának... Hogy szerezzünk jegesmedvét, ha Amerika is hadba lép?

VILMOS ■ Amerika messze van, és semleges marad! – De ha nagyon akarja, hívja meg az amerikai elnököt is... Ki az? Van neki neve egyáltalán?

ADJUTÁNS ■ Valami Nelson vagy Wilson... Utána fogunk nézni, Felség.

VILMOS ■ Azoknak ott még nincsenek hagyományaik, aligha tudnak vadászni, hacsak nem az indiánokra...

ADJUTÁNS ■ A jegesmedvék mellé indiánokat is beszerzünk.

VILMOS ■ Hozasson belőlük hatvanat.

ADJUTÁNS ■ Öt tucat indián, parancsára. Ha Amerika nem ad, majd kérünk csukcsokat a cártól.

VILMOS ■ Részletekkel ne fárasztson. Különleges, emlékezetes vadászatot akarok! Egy sosem volt, nagy-nagy békevadászatot! Még valami. Mielőtt szétküldi a meghívókat, ne feledjen hadat üzeni nekik.

DAŠA DRNDIĆ

Galícia, Galícia

Háborús Tanz

DRNDIĆ, Daša

Sonnenschein
Kalligram, 2010

Leica formátum

Nyitott
könyvműhely, 2010

Április Berlinben

Kalligram, 2013

„Rijekában nincs

bolhapiac”
Magyar Lettre
Internationale, 91

Galícia, Galícia, mondogatta nagyapám. A saját szőlejből származó liter malvázia mellett, amelybe néhány kanálnyi belekevert a saját méhei mézéből, csak mesélt és mesélt, én meg csak annyit hallottam, hogy Galícia, Galícia. Hétéves voltam. És később is, mindaddig, amíg nyaranta Belgrádból Isztria szívébe utaztunk, és amíg meg nem halt a nagyapám, Galícia ott ült velünk az asztalnál. A bátyám meg én Galíciával reggeliztünk, Galíciával mentünk aludni.

Galícia úgy gurult át a szobán, mint egy titok, mint egy fekete, hol nagyobb, hol kisebb papírgombóc, annyira megfoghatatlanul, hogy a végén a mítoszba szökdécselt át. Galícia nem volt szép, ijesztő volt, titokzatos és ködbevesző. Sohasem értettem teljesen, sohasem hallgattam végig.

Nagyapám lassan negyven éve nem él, és Galícia lassan negyven éve nem jött vissza, talán elment vele, vagy ő húzta magával. Az elfojtott, elhomályosult emlékezetbe. Míg fiatalkoromban, és később is, egészen máig, a második világháború és a családom, apám, anyám és említett nagyapám szerepe benne, mint valami megafonból, mindenfelől ordítva mondta a történetét, a maga *különböző* történetét, az az első, a nagy háború behúzta a nyakát, lábujjhegyen elfordult tőlünk, és a feledés odújába rejtőzött. Most is, mikor közeleg a századik évfordulója, az a háború és a nagyapám szerencsétlen Galíciája egészen másként tér vissza hozzám, egy olyan történettel, amelynek

darabjait hiába próbálom beilleszteni a hatalmas, darabjaira hulló kirakós játékba. Kifakult, kopott képekké esik szét, körvonal, falak, keret nélküli történetekké, ködfátyollá, amely a tartam mikronnyi, szagtalan és hangtalan darabkái halássza ki csupán az odaégett múltból.

Galícia és nagyapám megfagyott lába. Galícia, a távoli keleti front, a Kárpátok, az oroszok, az osztrák-magyar és a német hadsereg. Éhség és kiűzetés Isztriából, az emberek átköltöztetése, áttelepítése, ki tudja, hányadszor, mióta világ a világ. Ismétlések. Émelyítőek és gonoszak egyszerre. Urunk, nem Isten, hanem a történelem fenyegetései és siratódala.

A kép csak most, száz évvel később szabadul ki az elvontságból, széleseedik az ismétlődő abszurditás torz színjátékává. 1915-ben Londonban aláírnak egy egyezményt, amelynek értelmében Olaszország hadba lép Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia ellen. Az antant országai a monarchia nagy darabjait ígéri ezért cserébe, többek közt Isztriát. De ekkor a nagyapám, mint „önkéntes”, már a Kárpátok felé tör előre, rongyokba bugyolált lábbal, és bajtársaival együtt, hogy életben maradjon, elpusztult (és leölt) lovak húsát eszi, merev ujjakkal forgatja a pislákoló tűz fölött, a jeges égbolt és a fagyos föld között. Az összes csata közül erről a kárpáti offenzíváról, amely az osztrák erők pozícióvesztését és embervesztését eredményezte, írtak a legkevésbé, a legfelszínesebben, tehát a legvitathatóbban. Erről az embertelen

(és értelmetlen) hadjáratról épp csak jelzett kétségek maradtak és maradnak fenn szétszórt írásokban és csonka, félig elfelejtett történetekben. Mindkét oldalról milliónyi katona indult az ütközetbe: egyesek a monarchia határát védték, mások igyekeztek áttörni Magyarországra. A mély hóval borított, kegyetlen, nyílt hegyi terepen, jeges hóviharakban, ködben, fedezék nélkül, futóárkok nélkül vívták ezt a (sokadik) csatát a végkimerülésig. Százkilencvenezer (190.000) elesett orosz katona, százharmincezer (130.000) fogságba esett, kimerült és összefagyott osztrák-magyar alattvaló Przemysl erődjében, ahol nagyapám is ott kuporog, miközben a Fehér Halál nem hallható, lassú, szinte anyai érintéssel en gros viszi magával bajtársait.

Ausztria-Magyarország áttelepíti a lakosságot, így Isztria lakosait is. A földet rekvirálják, a marhákat rekvirálják, az életek kiközöksenek, kettévágódnak, szétszakadnak. Az értelmiségre (és másokra) táborok várnak; aki tud, az ország belsejének falvaiba menekül. A vagonok készen állnak. Marhavagonok. 1915 májusában öt nap leforgása alatt nyolcezer embert zsúfolnak erőszakkal harmincöt vagonból álló szerelvényekre, amelyekből naponta nyolc indul Pulából. A vagonokra krétával felírják: 6 ló vagy 40 ember. Megtelnek a táborok Ausztriában, Morvaországban, Magyarországon. Arat a tifusz. Arat a kolera. A legtöbb evakuált isztriai máris túlszűfolt gmüdeni táborba viszik, ahol a gyerekek úgy hullanak, mint a legyek. 1915 október és 1916 július között 3000 ember hal meg Gmüdenben. Minthogy az osztrák-magyar hadsereget a galíciai hadszíntéren már a széthullás fenyegeti, katonáinak Gmüdenben készítik a helyet. A nagyapámnak is. Nem tudom, melyik ezredben harcolt, de ez se nekem, se a Történelemnek nem fontos.

Nagyapám elkerüli a gmüdeni tábor. Megfagyott lábbal, kezdődő gangrénával elgyalogol vagy talán elküszik Isztriába, már nem a saját pazini házába, hanem a felesége, a nagymamám házába a Karobja nevű kis faluban, ahol az újszülött fia is várja. A második világháború idején ez a ház az isztriai antifasiszta ellenállás támaszpontja lesz. Jugoszláviában két táblát helyeznek el rajta az Első Isztriai Pártvezetőség megalakulásának emlékére. A független Horvátországban, a Horvát Demokrata Közösség (HDZ) kormányzása idején, tehát az akkori elnök, Fanjo Tuđman áldásával, ezeket a táblákat kalapáccsal szétverik.

Gmüden ma írónak ad otthont; néha laknak ott Isztriából érkezettek is; Horvátországban még mindig összetörtek a táblákat.

Nincs itt hely a nevek, az egyének, a feldúlt életek számára, pedig belőlük, egyenlekből szövődik a világ minden története, így a háborúk is. Az én rövid történetem ezért ilyen semmilyen, kicsi és kurta.

1917-ben Isztriában nagy a szárazság, elképzelhetetlen éhínség jár vele, a háború még tart, a spanyolnátha a küszöbön áll, és az olasz fasizmus látogatóba, hosszabb tartózkodásra készül. 1920-ban a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és az Olasz Királyság egyezményt ír alá Rapallóban, amelynek értelmében más városokkal és területekkel együtt Isztria is Olaszországhoz kerül. A horvátság újabb exodusa a láthatáron. Edo nagyapámból Edoardo lesz, még a sírfeliratokon is olaszosítják a horvát neveket, felgyújtják a nemzeti művelődési házakat, betiltják a horvát nyelv nyilvános használatát, egyre gyakoribbak a letartóztatások, a lefogottakat ricinussal itatják, a személyes és családi tragédiák újabb sorozata fenyeget. Nagyapám a feleségével és két fiával áttelepül Jugoszláviába, Splitbe, hogy aztán 1941-ben térjen vissza Isztriába, és gyerekeivel csatlakozzon a nemzeti felszabadítási mozgalomhoz. Ami a továbbiakban történik, annak csak látszólag nincs köze az első világháborúhoz. Hiszen a Történelem, mint a bűgőcsiga, mint a gyerekek vidám játékszere, újra eljárája a maga *danse macabre*-jét, méghozzá ugyanarra a dallamra. A fasizmus bukásával újabb exodus jelzi jövetelét afféle tompult kis földrengés gyanánt Isztriában. Ez most az olasz nemzet exodusa, csendes és látszólag erőszakmentes költözködése. Aztán 1975-ben az osimi egyezmény aláírásával az Ancona melletti Osimban véglegesen – ami nem jelenti azt, hogy tartósan – megállapítják a határt a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és az Olasz Köztársaság között. Az egyezmény hallgatólagosan azt az óhajt és elköteleződést fejezi ki, hogy sötét politikai célok és területi követelések valóra váltásának nevében ne legyen több lakosságcsere. Ez nem egészen tizenhárom év múlva (1990) fantazmagóriának bizonyul. Az osimi egyezmény aláírásának közvetlen részesei nagyapám fiai, de közvetve nagyapám is, aki fagyásoktól eltorzult lábát és költözködésektől szétszagott életét, ma már tudjuk, ok-talan reményekkel gyógyítja.

Nincsenek meg nagyapám levelei a fagyba dermedt Galíciából. Nincsenek naplójegyzetei, nincsenek fényképei. Csak a visszhang maradt: Galícia,

Galícia. A visszhang, amely jajszóként (vagy átkozódásként) máig elhallatszik. A szélviharban, hóval belepve, jéggé dermedve, tizenöt fokkal, vagy még többel a fagyponthoz nem sokan tudtak levelet írni vagy fényképezkedni. De nem minden ütközet zajlott télen Galíciában. Változtak az évszakok, és vannak fennmaradt történetek.

Marko dédapám, Gospić községből, megsebesült Galíciában. Egy eltévedt golyó kiverte a szemét, és egy idő múlva fémárbok jöttek ki egyenként az orrán keresztül. Üvegszeme volt, amit alvás előtt egy pobárba tett, ahogy mások a fogsorukat. Kitiintették „der Tapfferkeit” ezüstéremmel, bátorságért érdemrenddel, ami most nálam van. Mesélte nekem, hogy akkora volt az éhínség a katonák között a fronton, hogy egyszer egy helyi paraszttól kilenc aranyért vett két tojást.

Őrzöm nagyapám naplóját, aki osztrák-magyar katonaként indult Szerbia ellen, ott fogságba esett, aztán az oroszországi hadszíntérré került. Végül Japánban és Ausztráliában keresztül jött bába. Nem sikerült mindent elolvasnom ebben a naplóban, van, amit cirill betűkkel írt, ráadásul eléggé olvashatatlanul.

A nagyapám fogságba esett Oroszországban. Egy földbirtokosnál dolgozott, aztán amikor elkezdődött a forradalom, megszökött, és néhány hónap múlva hazajött. Még emlékszem, hogy utálta a krumplit, mert ott folyton azt evett. Maradt tőle egy fémlapocska, amit folyton a nyakában viselt. Egy cédula volt benne a nevével, az egysége nevével, meg az apja lakcímével. Akkor még nem voltak nyomtatott dögcédulák. Ez minden, amit tudok.

Olvastam egy hadifogolyról Oroszországban, aki csak 1929-ben tért bába, miután néhány évet Mandzsúriában, Kínában töltött. Ismert ott olyan borvátokat és szerbeket, akik közül némelyiknek nem sikerült hazajönnie. Néhányan akár örökre is ott maradtak Oroszországban.

A nagyapám is orosz hadifogságban végezte, valahol Keleten. Ő is Mandzsúrián át jött ki onnan. Sanghajba érkezett, és onnan írt bába, hogy küldjenek pénzt hajójegyre. Soba nem beverte ki ezt a bányódást, korán megbalt szívszélbűdésben. Én nem is ismertem.

Mindenkinek van valakije, aki hazajött. Az én dédapám Bjelovarról indult, de nem jött vissza. Ma már senki sem tudja se azt, hogy hová ment, se azt, hogy hol végezhette. Száz százalékig unknown soldier. Hivatalként dolgozott egy takarékpénztárban. Nős volt, kis gyerekei voltak. Azt hiszem, nem önkéntes volt, hanem egyszerű sorkatona. Úgy mesélik, hogy a háború elején ment el, valószínűleg 1914-ben, 27 éves korában. Ez minden, amit tudok.

A dédapám anyai ágról önkéntes volt, Freiwilliger, gyalogsági. 1914-ben jelentkezett, itthagytva a terbes feleségét, és mindjárt el is esett a buszonegyesknél, augusztusban, az első világháború első csatájában, a Ceri csatában, Šabac mellett. A szerb badsereg ott teljesen szétverte az osztrákokat. Van egy fényképem, amelyik pár nappal azelőtt készült róla, hogy elindultak Šabacba. Ez a fénykép maradt, meg egy levél, amelyik fél évvel a balála után jött. Nem tudni, hol temették el. Ha valaki bármit tud arról, hol temették el a Ceri csatában elesett katonáinkat, hálás lennék. . .

A történet természetesen nem ért véget Galíciával, amiképpen egyetlen történet sem ér véget, amelyik a háborúról szól. Illetve az életről. Annak ellenére, hogy én, te, mi, valamennyien felejtünk, kényszerűen vagy önként. Mert mindez, az egész ittlétünk nem egyéb, mint a szétszórt darabkák rakosgatása abban a soha be nem fejezhető kirakósjátékban, amelynek gigantikus palástként be kellene burkolnia a Földet. De ez a szeszélyes, álombéli palást, amelynek darabkái nem akarnak a helyükön maradni, amely tele van üres, kitöltetlen helyekkel, túlságosan szakadozott, túlságosan nyútt ahhoz, hogy bármit és bárkit beburkolhasson és oltalmazhasson. Mi pedig tovább koto-rászhatunk a darabkák között, abban a reményben, hogy egyszer mégiscsak sikerül kiraknunk belőlük a mintát.

CSORDÁS GÁBOR FORDÍTÁSA